

Rapport 2023/01

Utvärdering av kompetensutvecklingsinsatser inom Landsbygdsprogrammet

Uppföljning av kompetensutvecklingsprojekten Skogsbruk i ett förändrat klimat och Skogsägaren och klimatet

© Skogsstyrelsen 2023

Rapport 2023/01

Projektledare/redaktör
Karin Östberg

Projektgrupp/författare
Ramboll Management Consulting AB

Omslag
Federico Bottos

Skogsstyrelsens rapporter publiceras som pdf-filer på vår webbplats: www.skogsstyrelsen.se.
Här kan även tidigare publicerade rapporter, liksom böcker och övriga trycksaker laddas ner eller beställas.

Innehåll

Förord	7
Sammanfattning	8
Övergripande slutsatser och rekommendationer	8
1 Inledning	10
1.1 Vårt uppdrag är att analysera effekterna av insatserna och ge rekommendationer för framtida insatser	10
1.2 Utvärderingen utgår från kvalitativa metoder	10
2 Kompetenshöjande insatser för klimatanpassning	12
2.1 Projekten syftade till att öka kunskapen om klimatanpassat skogsbruk	12
2.1.1 Skogsägaren och klimatet syftade till att visa möjligheterna med ett anpassat skogsbruk	13
2.1.2 Skogsbruk i ett förändrat klimat skulle öka medvetenheten om klimatförändringarnas inverkan på skogsbruket	13
2.2 De två insatserna organiserades på ett liknande sätt	14
2.2.1 Projekten planerades på nationell nivå och utfördes av distrikten	14
2.2.2 Det har varit tydligt för Skogsstyrelsens medarbetare vad som ska genomföras	14
2.3 Olika metoder användes för att kommunicera insatserna	15
2.3.1 Skogsstyrelsens har marknadsfört insatserna genom information på hemsidan, annonsering och utskick	15
2.3.2 En utvärdering visar att utskick är den effektivaste metoden	16
2.4 Skogsstyrelsen har aktivt arbetat för att nå bredare målgrupp	16
2.4.1 Andelen kvinnor och yrkesverksamma har varit lägre än önskat	17
2.4.2 Anpassade aktiviteter har använts för att skapa mervärde för deltagarna	17
2.4.3 Tid och bristande engagemang kan förklara varför Skogsstyrelsen enbart nått en begränsad grupp	17
3 Resultat och upplevelse av insatserna	19
3.1 Projekten var relevanta och svarade mot ett behov	19
3.1.1 Insatserna initierades av Skogsstyrelsen på grund av kunskap om klimatförändringarna	19
3.1.2 Deltagarna var nöjda med insatserna efter genomförandet	19
3.1.3 Skogsägare motiverades främst av nyfikenhet och behov av nya kunskap	20
3.2 Insatserna bidrog till goda resultat på kort sikt	20

3.2.1	Direkt efter insatsen fick skogsägare ökad kunskap om risker med förändrat klimat och hur de kan agera	20
3.2.2	En stor andel skogsägare förändrade arbetssätt i samband med insatserna	21
4	Långsiktiga effekter av insatserna	22
4.1	Insatserna har i viss utsträckning bidragit till en ökad medvetenhet om klimatanpassning	22
4.2	En del skogsägare har förändrat arbetssätt och beteenden för att sköta skogen	23
4.2.1	Många skogsägare arbetar i linje med de klimatanpassningsåtgärder som presenterades på utbildningarna	23
4.2.2	Väldigt få har förändrat sitt sätt att beställa skogstjänster som ett resultat av insatsen	24
4.2.3	Det är svårt att isolera Skogsstyrelsens insatser från samhällets klimatdebatt	25
4.3	Skogsbolag och medlemsorganisationer har stort inflytande över hur skogen hanteras och sköts	25
4.3.1	Medlemsorganisationerna och skogsbolag har en viktig roll för skogens skötsel hos privata skogsägare	26
4.3.2	Medlemsorganisationerna och skogsbolag arbetar med klimatanpassning i skogen och ser att intresset ökar	26
5	Analys och diskussion	27
5.1	Det finns två huvudsakliga kategorier av skogsägare som har olika behov	27
5.2	Majoriteten av de aktiva skogsägarna anser att klimatanpassning är en viktig del av deras verksamhet	29
5.2.1	Majoriteten har drabbats av skogsskador och skogsägare har därigenom blivit mer medvetna om klimatförändringarnas påverkan	29
5.2.2	Klimatanpassning ses av de aktiva skogsägarna som en del av det vanliga skogsbruket	29
5.2.3	Majoriteten av de aktiva skogsägarna ser ett värde i att klimatanpassa sitt skogsbruk	30
5.3	Flera faktorer hindrar en fortsatt klimatanpassning	30
5.3.1	Begränsad kunskap om klimatanpassning är en utmaning både för passiva och aktiva skogsägare	30
5.3.2	Det finns en efterfrågan och ett behov av mer kontinuerliga kompetenshöjande insatser	31
5.3.3	Brist på engagemang och tid förhindrar kompetenshöjning hos passiva skogsägare	31
5.3.4	Viltbeståndet utgör ett hinder för klimatanpassningsåtgärder	31
5.4	Många olika aktörer har en påverkan på klimatanpassningen i skogen	32

5.5	Många vill att Skogsstyrelsen axlar en tydligare roll för att klimatanpassa skogsbruket _____	32
5.5.1	Förslag finns på att Skogsstyrelsen kan tillhandahålla mer data, information och underlag om skogen till skogsägaren _____	33
6	Slutsatser och rekommendationer _____	34
6.1	Projekten var väl organiserade och utgjordes av en robust organisation med en bredd av kompetenser _____	34
6.1.1	Skogsstyrelsen kan utveckla insatser utifrån regionala behov _____	34
6.2	Projekten låg rätt i tiden och bidrog till att många fick ökad kunskap om klimatanpassning _____	34
6.2.1	Skogsstyrelsen bör fortsätta med omvärldsbevakning och sprida relevant kunskap inom området _____	34
6.3	Skogsstyrelsens insatser nådde främst motiverade och engagerade skogsägare _____	35
6.3.1	Anpassa stöd inom klimatanpassning utifrån olika skogsägares behov _____	35
6.4	Många olika aktörer har en påverkan på klimatanpassningen i skogen _____	36
6.4.1	Skogsstyrelsen kan samla tillgänglig information och skogsbolagen kan sprida kunskapen till sina medlemmar _____	36
6.4.2	Skogsstyrelsen kan utbilda andra aktörer i klimatanpassning _____	36
6.5	Skogsstyrelsen kan nyttja befintliga kanaler för att få fler att klimatanpassa sitt skogsbruk _____	36
7	Litteratur/Källförteckning _____	38

Förord

Under EUs programperiod 2007- 2014 genomförde Skogsstyrelsen två kunskapsbyggande insatser om klimatanpassning riktade till skogsägare och yrkesverksamma inom skogsbruket. Syftet med insatserna vara att öka skogliga aktörers medvetenhet om klimatförändringens effekter och hur de kan anpassa sitt skogsbruk. Insatserna bedrevs inom två projekt finansierat av Landsbygdsprogrammet ”Skogsbruk i ett förändrat klimat” (SFK) och ”Skogsägaren och klimatet” (SÄK).

Skogsstyrelsen genomför sedan 2012 årligen strategiska effektutvärderingar inom utvalda verksamhetsområden. Inom ramen för dessa genomförde 2022 en arbetsgrupp från Ramboll en utvärdering av SFK och SÄK. Föreliggande rapport är resultatet av Rambolls utvärdering och ger en bild av vilka långsiktiga effekter insatserna har genererat i skogsägares arbete med klimatanpassning.

Rapporten ingår i Skogsstyrelsens rapportserie där Ramboll står för innehållet. Detta innebär att innehållet inte nödvändigtvis beskriver Skogsstyrelsens officiella syn.

Förhoppningen är att rapporten kan bidra till att stärka Skogsstyrelsen fortsatta rådgivningsarbete inom klimatanpassning och därigenom öka kompetens och engagemang bland prioriterade målgrupper inom skogsbruket.

Jönköping i november 2022

Herman Sundqvist
Generaldirektör, Skogsstyrelsen

Sammanfattning

Ramboll har gjort en utvärdering av effekterna av två projekt som Skogsstyrelsen har genomfört inom Landsbygdsprogrammet under programperioden 2007–2014. Projekten var kompetenshöjande insatser för att öka klimatanpassningen i skogsbruket. Projekten drevs parallellt och ett kallades SÄK ”Skogsägaren och klimatet” och ett SFK ”Skogsägaren i ett förändrat klimat”.

Syftet med projekten var att både skogsägare och yrkesverksamma inom skogen ska höja sin kunskap om hur de kan hantera och sköta skogen på ett sätt som möter klimatförändringarnas påverkan. Att genomföra klimatanpassningsåtgärder är ett arbete som är kontinuerligt och som genomförs i alla delar av skogsskötsel från plantering, till gallring till avverkning. Ofta är det delar som redan har genomförts kontinuerligt men måste förstärkas och justeras för att möta nya förutsättningar. I insatserna har Skogsstyrelsen belyst och informerat om just detta. Insatsen ska också bidra till att skogsägare ska bli bättre beställare av tjänster i skogsbruket och att de ska ha kompetens för att ställa krav på klimatanpassning i de arbeten som utförs.

Skogsstyrelsen har själva följt upp insatserna direkt efter genomförandet. Denna utvärdering syftar till att se till de långsiktiga effekterna av de kompetenshöjande insatserna. Utvärderingen syftar till att förstå vad de tidigare insatserna har bidragit till för effekter och att förstå identifierade målgruppers behov för framtida insatser.

Övergripande slutsatser och rekommendationer

Ramboll kan konstatera att insatserna för att öka kompetensen om klimatanpassning inom skogsbruket låg rätt i tiden och var för många ett första steg i att ta del av mer information. Projektet har varit välorganiserat och genomförts enligt plan.

Skogsstyrelsens insatser bedöms som relevanta utifrån målgruppens behov och Landsbygdsprogrammets syfte att stärka Sveriges jord- och skogsbruk. Måluppfyllelsen för projektet var god och insatserna har bidragit till att många fick ökad kunskap om klimatanpassning i skogen. Insatserna nådde främst de skogsägare som redan är motiverade och engagerade i sin skog. De största utmaningarna med insatserna har varit att nå ut till skogsägarna som anger att de har ont om tid och andra engagemang utanför skogen. För att långsiktigt arbeta mot ökad klimatanpassning i skogen bedömer vi att Skogsstyrelsen behöver möta skogsägare utifrån dennes behov och engagemang samt nyttja befintliga kanaler för att nå ut med mer information.

Nedan följer några av Rambolls slutsatser och rekommendationer som grundats i uppföljningens dialog med Skogsstyrelsen och på intervjuer med målgrupper och intressenter.

Rambolls övergripande slutsatser och rekommendationer

Projekten var väl organiserade och utgjordes av en robust organisation med en bredd av kompetenser

Rekommendation: Skogsstyrelsen kan utveckla insatser utifrån regionala behov och geografiska förutsättningar för att skogsägare på bästa möjliga sätt ska kunna klimatanpassa sin skog.

Projekten låg rätt i tiden och bidrog till att många fick ökad kunskap om klimatanpassning

Rekommendation: Skogsstyrelsen bör fortsätta med omvärldsbevakning och sprida ny och relevant kompetens inom området.

Skogsstyrelsens insatser nådde främst motiverade och engagerade skogsägare

Rekommendation: Skogsstyrelsen kan anpassa stöd inom klimatanpassning utifrån olika skogsägares behov. Engagerade och aktiva skogsägare behöver fördjupade kompetenshöjande insatser och mindre engagerade skogsägare behöver i första hand hjälp med att forma en målsättning med sin skog för att motiveras att genomföra insatser.

Många olika aktörer har en påverkan på klimatanpassningen i skogen

Rekommendation: Skogsstyrelsen kan samla tillgänglig information och bygga upp en lättillgänglig och uppdaterad kunskapsbank som andra aktörer kan använda och sprida.

Skogsstyrelsen kan utbilda andra aktörer i klimatanpassning dels för att öka genomförandet av klimatanpassnings åtgärder, dels för att ge en ökad förståelse för skogsägares olika perspektiv och målsättningar med sin skog.

Skogsstyrelsen kan nyttja befintliga kanaler för att få fler att klimatanpassa sitt skogsbruk

Rekommendation: Det finns ett behov av mer kontinuerlig information och tätare kontakt med Skogsstyrelsen. Skogsstyrelsen kan förslagsvis: tillgängliggöra information som finns i redan befintliga data, synliggör klimatanpassningsåtgärder på Mina Sidor samt nå ut till en bredare grupp via nya medier genom exempelvis distansutbildning och distansrådgivning.

1 Inledning

Klimatförändringar utgör en av vår tids största samhällsutmaningar. Följderna av ett förändrat klimat går att se inom många sektorer, däribland skogsbruket. Det finns ett stort behov av att synliggöra klimatets påverkan på skogsbruket och att skapa ökad förståelse bland skogsägare och yrkesverksamma om möjliga klimatåtgärder. Skogsstyrelsen har därför inom ramen för Landsbygdsprogrammet (LBP) under föregående programperiod (2007–2014) genomfört kompetenshöjande insatser för att förändra skogsägares medvetenhet om klimatförändringens effekter och hur de kan anpassa sitt skogsbruk. Insatserna har bedrivits inom två projekt ”Skogsbruk i ett förändrat klimat” (SFK) och ”Skogsägaren och klimatet” (SÄK). SFK syfte var att visa vilka risker och möjligheter klimatförändringar medför, samt att visa och motivera att genomföra klimatanpassade skogsbruksåtgärder. Projektet SÄK syfte var att lyfta fram möjligheter och risker kopplade till klimatförändringarna inom svenskt skogsbruk, samt att visa på möjligheten att anpassa skogsbrukandet efter skogsägarens egna mål.

1.1 Vårt uppdrag är att analysera effekterna av insatserna och ge rekommendationer för framtida insatser

Ramboll har haft i uppdrag är att utvärdera effekterna av insatserna SÄK och SFK. Vår utvärdering ska dels bidra med kunskap om vilka långsiktiga effekter insatserna har genererat i skogsägares arbete med klimatanpassning dels utgöra ett kunskapsunderlag som stärker Skogsstyrelsens fortsatta arbete gentemot prioriterade målgrupper som skogsägare och yrkesverksamma inom skogen. Vi redovisar resultatet av utvärderingen i tre delar. I den första delen redogör vi för insatserna genom en beskrivning av projektens syfte, omfattning och genomförande. I den andra delen presenterar vi resultat och effekter av insatserna i förhållande till kunskap, attityder och beteende hos verksamma inom skogsbruket som har deltagit i insatserna. Slutligen beskriver vi på vilket sätt insatserna har påverkat skogsbruket och vad som kan öka engagemanget och kompetensen om klimatanpassning i skogen framöver.

1.2 Utvärderingen utgår från kvalitativa metoder

Vår utvärdering utgår från en kombination av flera metoder för datainsamling. Vi har utgått från en teoribaserad ansats med ett explorativt angreppssätt där vi tillsammans med Skogsstyrelsen identifierat ett antal förväntade effekter. Utvärderingen har även tagit hänsyn till och beaktat andra faktorer som kan ha påverkat målgruppens klimatanpassning så som storm, skadedjur och torka. Genom uppdraget har vi arbetat metodiskt för att besvara följande frågeställningar:

- Vad är projektens syfte, organisation och kommunikering kring insatserna?
- Vilka effekter har insatserna lett till? Hur har målgrupperna påverkats av insatserna gällande arbetssätt, kunskap och medvetenhet samt genomförande av klimatanpassningsåtgärder?

- Hur tänker målgruppen om framtiden i skogen och klimatanpassning, vad har de behov av och hur ser de på Skogsstyrelsens roll och arbetssätt?

I det inledande arbetet har vi genomfört en omvärldsanalys för att förstå skogsnäringens förutsättningar, hur de påverkas av klimatförändringarna och vilka utmaningar som finns samt en dokumentanalys för att förstå de mål, angreppssätt och insatser som uppdraget har innehållit.

I syfte att få fördjupad förståelse för genomförandet och effekter av insatserna samt målgruppernas attityder och vilja att klimatanpassa skogsbruket har vi genomfört ett stort antal kvalitativa intervjuer med följande aktörer:

- Ett 30-tal skogsägare och yrkesverksamma som deltagit i Skogsstyrelsens insatser.
- Fem medarbetare vid skogsbolag och medlemsorganisationer, samtliga personer har ledande befattningar inom skogsbruk och hållbarhet.
- Sex medarbetare vid Skogsstyrelsen som var involverade i insatserna.

Vi har också genomfört en fokusgrupp med skogsägare, yrkesverksamma och medarbetare från Skogsstyrelsen som deltog i insatserna. Syftet var att få en djupare förståelse för deras behov och hur de upplever Skogsstyrelsen och deras roll för ökad klimatanpassning i skogen.

Avslutningsvis genomförde vi en workshop tillsammans med ett urval av medarbetare vid Skogsstyrelsen. Syftet med workshopen var att fördjupa vår analys, förankra slutsatser och rekommendationer, men också att bidra till viktiga lärdomar för det kommande arbeten.

2 Kompetenshöjande insatser för klimatanpassning

Insatserna Skogsägaren och klimatet (SÄK) samt Skogsägare i ett förändrat klimat (SFK) initierades av Skogsstyrelsen för att höja skogsägares och yrkesverksammas kunskap om klimatförändringarnas påverkan på svenskt skogsbruk. Projekten genomfördes inom ramen Landsbygdsprogrammet (LBP) som har det övergripande målsättningen att verka för en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden genom att stärka Sveriges jord- och skogsbruk. Inom programmet var kompetenshöjande insatser inom klimatanpassning ett av de utpekade områdena. De två projekten var relativt lika varandra i förhållande till innehåll, upplägg och organisering. Medarbetare vid Skogsstyrelsen anser att genomförandet av insatserna var välfungerande. Insatserna organiserades på nationell nivå medan insatserna genomfördes av regionerna och distrikten. Skogsstyrelsen använde flera olika metoder för att attrahera deltagare till insatserna och arbetade även med målgruppsanpassade aktiviteter. Insatserna fick direkt efter genomförandet mycket goda betyg av deltagarna och uppnådde samtliga målsättningar för projekten.

2.1 Projekten syftade till att öka kunskapen om klimatanpassat skogsbruk

Skogsägaren och klimatet och Skogsbruk i ett förändrat klimat hade liknande syfte och bestod av liknande aktiviteter. SÄK genomfördes däremot innan SFK och hade större fokus på att utveckla skogsägares beställarkompetens. SFK i sin tur syftade till att fördjupa skogsägares och yrkesverksammas kunskaper inom klimatanpassad skogsskötsel. Den huvudsakliga målgruppen för SÄK var skogsägare, medan SFK även riktade sig mot yrkesverksamma personer i skogen.

Figur 1. Fakta SÄK och SFK

 Skogsägaren och klimatet (SÄK)	 Skogsbruk i ett förändrat klimat (SFK)
Period: september 2010 – mars 2013 Syfte: synliggöra möjligheter och risker med klimatförändringar inom svenskt skogsbruk	Period: november 2011 - september 2014 Syfte: öka skogsägares och yrkesverksammas medvetenheten om klimatförändringarnas inverkan på skogsbruket
Mål: motivera skogsägaren att bruka skogen långsiktigt och att tydliggöra ansvaret för riskhantering, öka beställarkompetensen	Mål: informera och belysa hur riskerna kan reduceras genom strategiska val vid brukandet av skogen
Målgrupp: primärt skogsägare Antal deltagare: 7 281 personer	Målgrupp: verksamma i skogsbruket Antal deltagare: 17 200 personer
Aktiviteter: individuell rådgivning, kurser och skogsträffar	Aktiviteter: individuell rådgivning, kurser och skogsträffar

2.1.1 Skogsägaren och klimatet syftade till att visa möjligheterna med ett anpassat skogsbruk

Under perioden september 2010 – mars 2013 genomförde Skogsstyrelsen projektet Skogsägaren och klimatet. Projektet syftade till att synliggöra möjligheter och risker med klimatförändringar inom svenskt skogsbruk, samt att visa på möjligheten att anpassa skogsbrukandet efter skogsägarens egna mål. Projektet skulle också bidra till skogsägare skulle få mer kunskap och hur de kan bli bättre i sin roll som beställare av olika tjänster. Målet med insatsen var att motivera skogsägaren att bruka skogen långsiktigt och att tydliggöra hens ansvar för riskhantering. Det skulle därmed bidra till ett mer klimatanpassat skogsbruk. Projektets målgrupp var verksamma inom skogsbruket men i första hand skogsägare. Projektet hade även ett antal prioriterade delmålgrupper vilka var skogsägare med ett stort innehav eller behov av föryngringsavverkning eller röjning, kvinnliga skogsägare samt nya skogsägare¹.

Totalt deltog 7 281 skogsägare och yrkesverksamma i projektet. Inom ramen för projektet erbjöd Skogsstyrelsen kostnadsfri kompetensutveckling för skogsägare inom områdena klimatanpassade skogsbruksåtgärder och beställarkompetens. Aktiviteterna bestod av kurser, individuell rådgivning och skogsträffar med information om klimatförändringar, klimatanpassning i skogsbruket, att tänka riskspridning och hur de kan utvecklas som beställare av skogsbrukstjänster. Individuell rådgivning var den aktivitet som flest skogsägare och yrkesverksamma deltog i. I den medverkade totalt 48 procent av deltagarna².

2.1.2 Skogsbruk i ett förändrat klimat skulle öka medvetenheten om klimatförändringarnas inverkan på skogsbruket

Under perioden november 2011 till september 2014 genomförde Skogsstyrelsen projektet Skogsägare i ett förändrat klimat. Projektet syftade till att öka skogsägares och yrkesverksammas medvetenheten om klimatförändringarnas inverkan på skogsbruket. Inom ramen för projektet ville Skogsstyrelsen också visa på risker och möjligheter med ett förändrat klimat samt att motivera skogsägare att genomföra klimatanpassade skogsbruksåtgärder. Det övergripande budskapet var att belysa hur, riskerna kan reduceras genom strategiska val vid brukandet av skogen. Det är därför viktigt att skogsägare och andra verksamma i skogen har kunskap om hur anpassade åtgärder i skogen bidrar till att möta och motverka klimatförändringarna.³

Målgruppen för projektet var ”verksamma i skogsbruket”, vilket främst är skogsägare och yrkesverksamma i skogsbruket, särskilt virkesköpare och andra med mycket markägarkontakter. De yrkesverksamma utgjorde en relativt liten grupp men var ändå en uttalad prioriterad målgrupp i projektet eftersom deras kunskaper och rådgivning påverkar många skogsägare.⁴ Kvinnor var en annan prioriterad grupp i aktiviteterna. Totalt deltog 17 200 skogsägare och yrkesverksamma i Skogsstyrelsens aktiviteter. De huvudsakliga aktiviteterna var individuell rådgivning, kurser och skogsträffar. Deltagarantalet var störst i aktiviteten

¹ Skogsstyrelsen (2011/2012) Projektplan SÄK (Dnr 2009/5547), Projektplan SFK (Dnr 2010/4929)

² Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SÄK, Dnr 2009/5547

³ Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SFK, Dnr 2010/4929

⁴ Skogsstyrelsen (2011) Skillnader mellan SÄK och SFK

skogsträffar som genomfördes i fält eller inomhus under cirka fyra timmar per träff. Samtliga aktiviteter har syftat till att bidra med kunskap inom följande områden:

- Hur kommer klimatet förändras och vad innebär det för skogsbruket?
- Anpassade åtgärder i skogsbruket för att minska riskerna och mota klimatförändringarna.
- Ta vara på ökad möjlighet till skogsproduktion och samtidigt ta hänsyn till skogens miljövärden.
- Klimatanpassning med *fastighetsperspektiv*⁵.

2.2 De två insatserna organiserades på ett liknande sätt

Skogsstyrelsens organisering kring projekten var omfattande och involverade medarbetare på såväl nationell som på lokal nivå. Skogsstyrelsen upplever att projekten och aktiviteterna organiserades på ett ändamålsenligt och tydligt sätt.

2.2.1 Projekten planerades på nationell nivå och utfördes av distrikten

Projektet SÄK och SFK organiserades på liknande sätt. Projekten hade en planerande organisation på nationell nivå och regioner och distrikten verkade som utförare av aktiviteterna. Skogsstyrelsens samtliga distrikt deltog i arbetet. Det fanns en övergripande projektledare och utöver detta en koordinator i varje region. På grund av den stora nationella organisationen beskrevs koordinatorena ha en viktig roll. Koordinatorerna var särskilt viktiga i förankrings- och informationsarbetet i regionerna och de bidrog med att lyfta det regionala perspektivet.⁶

Medarbetare vid Skogsstyrelsen beskriver i intervjuer att organisationen bakom de två projekten var omfattande och robust vilket gav tyngd i genomförandet. Projektorganisationen hade även stöd av ämnesspecialister inom dels klimatanpassning från Skogsenheten, dels rådgivningsmetodik från Rådgivningsenheten. Kompetens beskrivs som en värdefull tillgång som utgjorde ett bra stöd i organisationen. Utöver dessa funktioner hade samtliga Skogsstyrelsens LBP-projektet även projektadministratörer, en projektkonom samt en kompetenssamordnare. Den sistnämnda personens uppgift var att ansvara för att koordinera projektens gemensamma frågor i kompetensutvecklingsprojektet. Kompetenssamordnaren var projektens samordnade kontakt och ingick i alla LBP-projektens styrgrupper. En förklaring till den stora övergripande projektorganisationen med gemensamma stödfunktioner var att Skogsstyrelsen under perioden bedrev sex olika LBP-projekt parallellt.

2.2.2 Det har varit tydligt för Skogsstyrelsens medarbetare vad som ska genomföras

Medarbetare vid Skogsstyrelsen upplever att de båda projekten hade konkreta målsättningar vilket skapade en tydlighet i genomförandet.

⁵ Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SFK, Dnr 2010/4929

⁶ Skogsstyrelsen (2011/2012) Projektplan SÄK (Dnr 2009/5547), Projektplan SFK (Dnr 2010/4929)

Medarbetare vid Skogsstyrelsen upplever att strukturen var transparent och tydlig. Det löpande regionala mötena och de nationella kalibreringsträffarna bidrog till en samsyn i genomförandet och utgjorde en plattform för erfarenhetsutbyte. Projektledningen hade tagit fram material som tydligt beskrev hur insatserna skulle genomföras. Materialet innehöll gemensamt presentations- och rådgivningsmaterial samt instruktioner om hur aktiviteterna skulle redovisas för en senare utvärdering. Internt har information om projektet kontinuerligt förmedlats bland annat via styrgruppen och Skogsstyrelsens intranät. Inför starten av projektet genomfördes en intern uppstartsträff med representanter från distrikten som skulle arbeta med projektets aktiviteter.

Flera medarbetare vid Skogsstyrelsen beskriver att projektgruppen redan från start hade riggat aktiviteter i projektet som gjorde det möjligt att följa upp och utvärdera de olika aktiviteterna. Inom projektet definierades projektmål som delades upp i effektmål, omfattningsmål och resultatmål. En fråga som redan inledningsvis diskuterades var hur effekter av insatserna i själva skogsbruket kunde utvärderas.

Representanter från Skogsstyrelsen beskriver endast ett fåtal utmaningar med projekten. Initialt var det utmanande att etablera projekten i distrikten. Frågan om klimatanpassning tangerar dessutom många närliggande områden. Medarbetaren beskriver att frågans komplexitet gör det svårare att hantera och att utforma kompetenshöjande insatser inom området. Gruppaktiviteterna var i jämförelse med den individuella rådgivningen enklare att koordinera. Det beror på att innehåll och upplägg i den individuella rådgivningen i större utsträckning behövde anpassas utifrån den enskildes behov.

2.3 Olika metoder användes för att kommunicera insatserna

SÄK och SFK kommunicerades och marknadsfördes på liknande sätt. De hade gemensamma element så som information på hemsidan, utskick och annonsering. SFK hade en något mer utvecklad kommunikationsplan och Skogsstyrelsen testade nya metoder för att nå och engagera nya grupper av skogsägare och yrkesverksamma. Flera medarbetare vid Skogsstyrelsen beskriver att kommunikationen med målgruppen var utmanande eftersom det är svårt att få kontakt med skogsägare, särskilt skogsägare som inte var intresserade av klimatförändringar. Skogsstyrelsen genomförde olika insatser på regional nivå för att nå nya grupper av deltagare, så som att anordna studiebesök och resor.

2.3.1 Skogsstyrelsens har marknadsfört insatserna genom information på hemsidan, annonsering och utskick

Inom såväl SFK som SÄK använde Skogsstyrelsen olika metoder för att rekrytera deltagare till kurserna. Under projektperioden fanns informationen om insatsernas innehåll, inriktning och aktiviteter med möjlighet till anmälan på Skogsstyrelsens hemsida. En medarbetare beskrev att projektorganisationen hade en omfattande marknadsföringsbudget. Annonser och information publicerades i Skogseko och flera olika Lokaleko, samt andra i lokala tidningar. Skogsstyrelsen gjorde även riktade utskick med brev och vykort. I inbjudan till aktiviteterna beskrev Skogsstyrelsen vikten av riskspridning och anpassning av skogsbruket. Skogsstyrelsen informerade även om insatserna på Mina sidor, i nyhetsbrev och

genom telemarketing. Härutöver använde sig Skogsstyrelsen av andra typer av träffar för skogsägare och yrkesverksamma för att sprida information om kompetenshöjande insatser inom klimatanpassning.⁷

Konkurrensen om deltagare och deras tid till projektets aktiviteter har varit stor, både externt och internt. Både Skogsstyrelsens övriga externa aktiviteter och andra aktörers, exempelvis skogsägarorganisationer och skogsbolag, aktiviteter riktade sig mot samma målgrupp som projekten. Det resulterade i omfattande arbete och resurser för att locka deltagare till aktiviteterna. För att lyckas nå deltagare arbetade Skogsstyrelsen strategiskt med marknadsföring av aktiviteterna och de tog till exempel hjälp av kommunikationsspecialister. I slutrapporten för SFK skriver Skogsstyrelsen att det lönar sig att arbeta med målgruppsinriktade och genomtänka inbjudningar samt att det kan behövas en "extra krydda" vid utformning av aktiviteter för att locka deltagare.⁸

2.3.2 En utvärdering visar att utskick är den effektivaste metoden

Resultaten från den enkätundersökning som genomfördes i anslutning till aktiviteterna, visar att riktad kommunikation är den metod som fångat flest deltagare. Undersökningen visade att 80 procent av deltagarna inom SFK mottog information om aktiviteterna genom Skogsstyrelsens utskick och knappt 10 procent fick kännedom om aktiviteten genom annons i tidning. Enbart fem procent angav att de blev tipsad av en bekant.⁹ Personliga utskick är samtidigt en tid- och resurskrävande metod och det är därför nödvändigt att göra en kostnads- och nyttoanalys vid den typen av utskick. Personliga utskick kan samtidigt innebära goda resultat av kommunikationen eftersom mottagaren upplever det som en mer personlig kontakt, i jämförelse med tidnings- och webbannonser. Inbjudan och informationen får dessutom gärna vara anpassad till den utvalda gruppen. Det är även viktigt att den informationen som ges om kursen är tydlig och överensstämmer med kursens innehåll.¹⁰

2.4 Skogsstyrelsen har aktivt arbetat för att nå bredare målgrupp

I så väl projektens slutrapporter som i intervjuer med representanter beskriver Skogsstyrelsen att det var viktigt med varierade aktiviteter och kommunikationsvägar mot olika målgrupper. I en intervju berättar en medarbetare att de inom projektet återkommande diskuterade målgruppsanpassad kommunikation samt att de ansåg att det var viktigt att våga testa nya angreppssätt. Ofta handlade det om att variera aktiviteternas form och upplägg för att attrahera nya målgrupper. Den redan intresserade målgruppen var ofta män i över medelåldern. En intervjuperson från Skogsstyrelsen menar att det finns en viss jargong i skogen och det kan även bli en maktfaktor som gör att inte alla känner sig bekväma i att delta i aktiviteter som kan vara mansdominerande. För att motverka detta genomförde projekten till exempel träffar med endast kvinnliga deltagare, vilket Skogsstyrelsen upplevde mottogs som positivt av deltagare.

⁷ Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SÄK, Dnr 2009/5547

⁸ Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SFK, Dnr 2010/4929

⁹ ibid

¹⁰ Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SÄK, Dnr 2009/5547

2.4.1 Andelen kvinnor och yrkesverksamma har varit lägre än önskat

Andelen kvinnliga skogsägare i Sverige är 38 procent, vilket kan jämföras med andelen kvinnliga deltagare i projektet. Inom ramen för SÄK var 21 procent av deltagare kvinnor och i SFK var motsvarande andel 25 procent. I slutrapporten för SFK framhålls att det hade varit önskvärt om fler kvinnor men också fler yrkesverksamma deltog i insatserna. En annan prioriterad målgrupp för insatserna var yngre skogsägare men eftersom ålder inte registrerades vid aktiviteterna har det inte varit möjligt att utvärdera. Drygt sex procent av deltagarna bestod av gruppen yrkesverksamma. Yrkesverksamma var en prioriterad målgrupp, men som vara svåra att nå eftersom de är hårt tidspressade.¹¹ En representant från Skogsstyrelsen uppger i intervju att insatsen om beställarkompetens delvis var riktad mot nya skogsägare, en målgrupp som också varit prioriterad i insatserna. I slutrapporten framgår det inte om projektet har lyckats nå målgruppen i fråga men det beskrivs att den typiske deltagaren i insatsen var en man över 40 år som ägt sin fastighet i minst 10 år.¹²

2.4.2 Anpassade aktiviteter har använts för att skapa mervärde för deltagarna

För att göra aktiviteterna tillgängliga för en bredare målgrupp genomförde Skogsstyrelsen aktiviteterna vid olika tidpunkter, både på dagtid, kvällstid och på helger. Skogsstyrelsen varierade också innehållet i aktiviteterna och lockade med bra föreläsare, exempelvis meteorologer från SMHI. I strävan efter att skapa mer diversifierade grupper försökte Skogsstyrelsen att ge vissa träffar ytterligare ett mervärde, utöver kunskaper om klimatanpassning. Ett exempel på hur Skogsstyrelsen arbetade med att attrahera deltagare var att anordna en föreläsare på bussturer till Jokkmokks marknad och Ikea i Haparanda. Efter dessa gruppaktiviteter anmälde flera personer sig till individuell rådgivning. Under insatserna arrangerades specifika aktiviteter för endast kvinnliga deltagare och detta upplevdes mycket positivt. För att nå yngre skogsägare testade Skogsstyrelsen även att rikta aktiviteter enbart mot barnfamiljer.

2.4.3 Tid och bristande engagemang kan förklara varför Skogsstyrelsen enbart nått en begränsad grupp

Flera av de intervjuade anser att det finns många inom skogsbruket som inte tog del av insatserna och det finns flera faktorer som kan förklara det. Projektgruppen har arbetat aktivt med att nå nya grupper inom skogsbruket och insatserna har nått cirka 10 procent av landets privata skogsägare och därmed uppfyllt deltagarmålet i projekten. Det finns säkerligen fler som skulle gynnas av ökad kompetens inom området klimatanpassning i skogen. Tid och bristande engagemang och intresse beskrivs vara två huvudsakliga anledningar varför skogsägare och yrkesverksamma inte väljer att delta i den här typen av kompetenshöjande insatser.

I intervjuer med deltagare i insatserna, representanter från organisationer, skogsbolag och Skogsstyrelsen blir det

Spännvidden är stor på hur kunskapen ser ut hos skogsägare. Min uppfattning är att många inte är kunniga och är tacksamma att få hjälp men det är långt mellan gångerna.

Anställd, Skogsbolag

¹¹ Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SFK, Dnr 2010/4929

¹² Skogsstyrelsen (2014) Slutrapport SÄK, Dnr 2009/5547

tydligt att profilen för den genomsnittliga skogsägare i Sverige har förändrats. Allt färre privata skogsägare har skogen som sin huvudsakliga inkomst och färre personer bor på heltid vid sin skogsfastighet. I stället har personer ärvt sitt skogsinnehav eller köpt en fastighet av andra skäl än skogen, vilket resulterar i både lägre kunskap och intresse för skogsbruk. Alternativt att de prioriterar andra värden, så som jakt och naturupplevelser, högre än produktionsskog. Särskilt den yngre målgruppen pekas ut att ha brist på tid för kompetenshöjande insatser på grund av familjeliv.

Medlemsorganisationer har identifierat samma behov som Skogsstyrelsen angående klimatanpassning i skogsbruket och menar att ökad samverkan måste till för att nå ut till skogsägare. Organisationerna menar att de kan verka som en brygga för att nå ut till fler skogsägare än vad Skogsstyrelsen gör idag. Vidare poängterar de att fokus på insatserna borde breddas så att alla delar av skogsbruket vävs samman. Att endast prata om biologisk mångfald och klimatanpassning gör att det inte känns relevant för många skogsägare, vilket organisationer menar att Skogsstyrelsen i stor utsträckning gör.

Det framförs också i intervjuer med organisationer att det finns en kunskapsbrist hos många skogsägare idag om att det måste genomföras insatser i skogen för att den ska må bra. Insatserna beror på hur gammal skogen är och vilket syfte skogsägaren har med sitt skogsägande. Enligt dem gynnar det varken mångfald, naturvärden eller produktion att inte genomföra insatser i skogen. Organisationerna anser att detta budskap måste framföras till nya skogsägare som annars kan tro att de bidrar till att öka rekreativvärden, mångfald och naturvärden genom att låta skogen vara och helt sköta sig själv.

3 Resultat och upplevelse av insatserna

Insatserna SÄK och SFK initierades av Skogsstyrelsen på grund av myndigheten såg ett behov av att rusta svenska skogar och skogsägare mot klimatförändringarna. Direkt efter insatserna genomfördes en enkätundersökning som visade att projekten uppnådde samtliga omfattnings-, resultat- och effektmålsättningar. Deltagarna uppgav både att de var nöjda med insatsen och fick nya kunskaper genom den. Skogsägare och yrkesverksamma valde att delta i insatserna eftersom de tyckte att frågan verkade angelägen och intressant. Direkt efter insatsen uppgav stor del av deltagarna att de förändrat sitt arbetssätt i samband med insatserna och planerade att genomföra klimatanpassningsåtgärder.

3.1 Projekten var relevanta och svarade mot ett behov

Skogsstyrelsen initierade insatserna med utgångspunkt i att de bedömde att det fanns ett behov av kunskap om ett klimatanpassat skogsbruk. Enkätundersökningen efter avslutad kursaktivitet visade att deltagarna var mycket nöjda med båda insatserna. Deltagare sökte sig till insatsen på grund av nyfikenhet av klimatanpassning och representanter från Skogsstyrelsen tror att målgruppen skulle vara ännu mer angelägen att delta idag.

”

Låg i tiden just då. Det var väldigt intressant, man vill lära sig mer, problemet kan vara att man inte vågar göra stora miljöförändringar och behöver råd och stöttning hela vägen.

Deltagare, SFK

3.1.1 Insatserna initierades av Skogsstyrelsen på grund av kunskap om klimatförändringarna

Inför utformandet av insatserna gjordes ingen analys av målgruppens behov inom klimatanpassning. Däremot var problemformuleringen tydlig; ett förändrat klimat kommer påverka skogsbrukare och att de därför är i behov av nya kunskaper.

3.1.2 Deltagarna var nöjda med insatserna efter genomförandet

Enligt en enkätundersökning som genomfördes direkt efter avslutad aktivitet visar att majoriteten av deltagarna var mycket nöjda med aktiviteterna inom SÄK och SFK. Mellan 25 och 50 procent av deltagarna valde att svara på enkäten och svarsfrekvensen varierade mellan insatserna då enkäterna distribuerades på olika sätt. Enkäter för kurser delades ut på plats efter avslutad aktivitet, medan enkäter för individuell rådgivning distribuerades via post i efterhand. Bland de deltagare som deltog i enkätstudien uppgav mer än 90 procent att de var nöjda med den aktivitet som de deltagit i både inom SÄK och SFK. De två projekten har därför uppnått och delvis överskridit sin resultatmålsättning för kundnöjdhet. Bland de olika insatserna i projekten särskiljer sig kurserna inom SÄK och SFK något med 99 respektive 100 procent nöjdhet.

Många deltagare lämnade utvecklande kommentarer i enkäten. Kommentarer beskrev kursernas innehåll som genomtänkt och relevant. De framhöll även att aktiviteterna hade ett bra upplägg som ledde till bra diskussioner. Deltagarna skrev att kursen hade ett stort mervärde för blivande, nya och yngre skogsägare, samt att den gav en tydlig bild av klimatförändringarna och vikten av en åtgärdsanalys. Bland de personer som hade ett något mer kritiskt förhållningssätt fanns ofta goda förkunskaper om frågan. Därför fanns det enstaka kommentarer både om att

innehållet var på antingen för låg eller för hög nivå, men de var samtidigt av uppfattning att kurserna var bra i sin helhet.

3.1.3 Skogsägare motiverades främst av nyfikenhet och behov av nya kunskap

Representanter från Skogsstyrelsen tror att det som fångade deltagarnas uppmärksamhet vid marknadsföringen är att skogen och klimatet är en intressant fråga för många. I marknadsföringen försökte Skogsstyrelsen på ett tydligt sätt framhålla fördelarna med ett klimatanpassat skogsbruk. Skogsstyrelsen beskriver skogsägare som vetgiriga och nyfikna personer och att det var jakten på ny kunskap motiverade dem att delta.

”

*Jag blev motiverad av att få nya perspektiv i stället för att avverka min skog. Jag ville få kunskap om hur jag kan tänka på andra sätt.
Deltagare, SFK*

En representant från Skogsstyrelsen tror att det hade varit enklare att locka deltagare idag då klimatförändringarna har blivit en ännu mer angelägen fråga. I intervjuerna med tidigare deltagare berättar flera att de vid tidpunkten för insatserna var nya skogsägare och därför hade ett särskilt stort behov av att lära sig mer. Flera har deltagit i liknande aktiviteter hos skogsbolagen och lokala föreningar. Ett antal personer framhåller att de uppskattar att träffa andra skogsägare och utbyta erfarenheter över kaffe i naturen, något som gör att de gärna deltar vid den här typen av aktivitet.

3.2 Insatserna bidrog till goda resultat på kort sikt

Enkätundersökningen som genomfördes direkt efter insatsen visade att deltagarna fick ökad kunskap om klimatanpassat skogsbruk. Insatsen bidrog även till att fler skogsägare genomförde klimatanpassningsåtgärder då en stor del av deltagarna uppgav att insatserna har påverkat deras arbetssätt.

3.2.1 Direkt efter insatsen fick skogsägare ökad kunskap om risker med förändrat klimat och hur de kan agera

I enkätundersökningen som genomfördes efter insatserna uppgav en stor andel av deltagarna att insatserna bidrog till nya kunskaper eller insikter. Båda projekten har därmed uppnått sin resultatmålsättning angående kunskapsnivån. Med en målsättning på 80 procent angav 83 till 96 procent att de tack vare insatserna hade fått nya kunskaper. I både SÄK och SFK särskiljer sig kurserna med en något högre andel i jämförelse med övriga insatser. SÄK hade ytterligare en målsättning angående om deltagaren upplevde sig ha fått ökade kunskaper om att beställa anpassade tjänster. Även den andelen är mycket hög med 96 procent.

Förutom en ökad kunskapsnivå syftade projekten även till att öka utförandet av klimatanpassningsåtgärder. Även på denna punkt har projektet direkt efter genomförande uppnått sina effektmålsättningar. Mellan 70 och 90 procent av deltagarna på samtliga insatserna uppger att de antingen har, eller kommer att utföra klimatanpassade åtgärder i sin skog. Andelen deltagare som har eller kommer att

utföra åtgärder i sin skog är något lägre för insatserna inom SFK. Detta kan dock bero på att frågans formulering skiljer sig något åt mellan de två projekten.¹³

3.2.2 En stor andel skogsägare förändrade arbetssätt i samband med insatserna

En stor andel av de skogsägare som deltog i SFK och SÄK började arbeta mer klimatanpassat som en direkt följd av insatserna. Enligt enkätsvaren uppgav 85 procent som deltagit i rådgivning och 72 procent av de som deltagit i en kurs inom ramen för SFK att deltagandet hade påverkat till klimatanpassning vid en utförd skoglig åtgärd. Exempel på åtgärder är trädslagsval vid föryngring, beståndsvård eller anläggning av skogsbilväg.

Aktiviteterna inom SFK bidrog även till att skogsägare i högre grad beaktade klimatanpassning vid insatser i skogen. Enkätsvaren visade att deltagandet på insatserna hade påverkat antingen att en skoglig åtgärd hade utförts, eller hur den hade utförts.¹⁴ Resultatet av enkäterna visar att detta gjordes gällande för 88 procent som deltog i rådgivning, 81 procent för deltagande på kurser och 78 procent för skogsträffar. Även aktiviteterna inom SÄK har bidragit till att deltagarna blir mer aktiva som skogsägare. Enkätundersökningen efter genomförda kurser inom SÄK visar att hela 88 procent att de redan varit mer aktiv vid beställning av en åtgärd eller tjänst. Samma siffra för deltagarna i den individuella rådgivningen är 84 procent.

¹³ Slutrapport SÄK (Dnr 2009/5547) och SFK (Dnr 2010/4929)

¹⁴ Skogsstyrelsen, 2014, Populärversion SFK, Dnr 2010/4929.

4 Långsiktiga effekter av insatserna

Vi har undersökt vilka långsiktiga effekter insatserna inom SFK och SÄK har haft på skogsägare genom att i intervjuer utreda om insatserna resulterat i bestående avtryck hos skogsägare. Det kan till exempel vara avtryck i förhållande till att ha ett mer klimatanpassat arbetssätt, att vidta klimatanpassnings åtgärder samt om de är mer medvetna om risker med ett förändrat klimat.

Det går att skönja vissa långsiktiga effekter av insatserna hos skogsägare som deltog i aktiviteter som Skogsstyrelsen arrangerade. Den främsta långsiktiga effekten är att skogsägare blivit mer medvetna om risker med ett förändrat klimat och hur de som skogsägare kan arbeta för att förhindra negativa skadeverkningar av klimatförändringarna.

Flera uppger att utbildningsinsatserna som Skogsstyrelsen arrangerade la en viktig grund för att få ökad förståelse för hur de kan få ett mer klimatanpassat skogsbruk och att de efter insatsen fått mer kunskap från annat håll. Detta gör det svårt att isolera de långsiktiga effekterna av insatserna som Skogsstyrelsen genomförde.

Resultat från intervjuer visar att ungefär en tredjedel av de skogsägare som deltog i insatserna har förändrat arbetssätt och beteenden för att sköta skogen. Några få skogsägare beskriver att de har ändrat hur de genomför befintliga metoder för att klimatanpassa sitt skogsbruk, så som metoder för röjning och att arbeta för att diversifiera skogsbruket vid förnygring. Det är väldigt få som har förändrat sitt sätt att beställa skogstjänster som ett resultat av insatsen. Det kan förklaras av att flera inte har reflekterat kring att de kan eller bör ställa krav på klimatanpassning när de beställer åtgärder. Det finns också i allmänhet en stor tilltro till de bolag som utför tjänster i skogen och deras expertis. Många väljer att följa deras råd utifrån att de besitter mer kunskap inom området. Bolagen och medlemsorganisationerna upplever att det idag finns ett växande intresse för klimatanpassning i skogen och att det till stor del är kopplat till certifiering av skog.

4.1 Insatserna har i viss utsträckning bidragit till en ökad medvetenhet om klimatanpassning

En långsiktig effekt av insatserna är att cirka hälften av de skogsägare vi har intervjuat uppger att insatsen bidragit till att de blivit mer medvetna om vilka risker klimatförändringarna kan medföra för deras skogsbruk. De har fått ökad förståelse för att de aktivt måste anpassa skogsbruket för att kunna möta det förändrade klimatet. En del uppger också att insatsen bidrog till ökad förståelse för vikten av riskspridning för att kunna möta det förändrade klimatet.

Flera beskriver det som att klimatförändringarna inte diskuterades i media i samma utsträckning som det gör idag och att insatserna la viktig grundläggande kunskap om skogsbruk i ett förändrat klimat.

Nu kanske det är mer vardagsmat med klimat, men just då fick många kanske sin första fördjupande inblick i det. Hur man kan tänka på sin egen fastighet. Hur ska jag framtidsäkra den? För det var det som mycket av insatserna handlade om
Medarbetare, Skogsstyrelsen

En del skogsägare beskriver att deras engagemang att fördjupa sin kunskap om klimatförändringarna ökade efter insatserna. Men det finns också en stor andel skogsägare som varken minns insatsen eller vad de fick lära sig om klimatförändringar. Flera skogsägare har fått kunskap från andra informationskällor (från skogsbolagen, lokala skogsägarföreningar, etcetera), medan andra uppger att de har låg kunskap och inte är medvetna om risker med ett förändrat klimat.

4.2 En del skogsägare har förändrat arbetssätt och beteenden för att sköta skogen

I den enkät som skickades ut till skogsägare ett år efter projektavslut uppgav en hög andel av både deltagarna i SÄK och SFK att deltagandet hade bidragit till mer klimatanpassade arbetssätt för att sköta skogen. Denna bild stämmer delvis överens med resultatet av våra intervjuer, men det är inte lika hög andel av de vi intervjuat som uppger att de har förändrat arbetssätt som uppgav det i enkätsvaren. En förklaring kan vara att våra intervjuer utgår från ett slumpvist urval som inte är helt representativt. Men det kan också bero på att skogsägare arbetade aktivt med klimatanpassningsåtgärder efter insatserna, men inte har upprätthållit arbetet.

4.2.1 Många skogsägare arbetar i linje med de klimatanpassningsåtgärder som presenterades på utbildningarna

Våra intervjuer visar att det varierar mellan skogsägare i vilken utsträckning de arbetar aktivt med att klimatanpassa sitt skogsbruk. Det finns skogsägare som löpande arbetar i enlighet med de klimatanpassningsåtgärder som presenterades på utbildningarna. Samtidigt som en stor grupp av de skogsägare vi har intervjuat inte känner till hur de kan klimatanpassa sitt skogsbruk och inte minns vad de lärde sig på utbildningen. När vi under intervjuerna har exemplifierat vilka klimatanpassningsåtgärder som finns tillgängliga är det samtidigt flera som uppger att detta är en del av deras vanliga skogsskötsel, men att de inte explicit ser det som klimatanpassning. Anledningen till att skogsägaren genomför klimatanpassningsåtgärder är framför allt att de ser åtgärderna som ett medel för att uppnå sin målsättning med skogen. Vanliga målsättningar hos skogsägarna är exempelvis att öka mångfalden och att ha hög produktion i skogen vilket är en stark motivator till att genomföra insatser.

Flera intervjuade skogsägare arbetar i enlighet med de klimatanpassningsåtgärder som presenterades på Skogsstyrelsens insatser. Men det varierar mellan skogsägare i vilken utsträckning de arbetar aktivt med klimatanpassningsåtgärder. Cirka en fjärdedel av de vi har intervjuat har ett helhetstänk kring sin skog och klimatanpassnings åtgärder är en del av deras skogsskötsel. Det finns också en grupp som uppger att de arbetar med några få klimatanpassningsåtgärder och en grupp som inte arbetar alls med klimatanpassningsåtgärder. Vi har inte identifierat att det finns någon åtgärd som skogsägare lärde sig på kursen som de inte arbetar

”

Försöker att sköta skogen som den har gjorts i generationer. Har en del förnyring som jag gallrar och en plantering som jag röjer i. Är rädd om skogen och det är väl klimatanpassning.

Deltagare. SFK

”

Jag har bra kompetens om min egen skog och det är det jag kan göra något åt. Jag gallrar och försöker behålla lövträd för att vårda den.

Deltagare. SÄK

alls med. Olika skogsägare arbetar med olika typer av klimatanpassningsåtgärder. I våra intervjuer framkommer att följande åtgärder, som genomförs med klimatanpassningsperspektiv, är mest vanligt förekommande bland skogsägare:

- Gallring
- Røjning
- Föryngring
- Dikesrensning
- Vintersäkra skogsvägar
- Diversifiering av trädslag (ofta mer lövträd)
- Variation av skogens ålder, välskött skog, kontinuitetsskog, död ved samt naturvårdsmål
- Hänsynsåtgärder för biologisk mångfald
- Anpassad avverkning

I intervjuer beskriver flera skogsägare att de arbetar för att rusta sin skog för att kunna klara av ett förändrat klimat, till exempel stormar. De beskriver att de arbetar aktivt med diversifiering av trädslag genom att ersätta gran med lövträd. Många skogsägare tänker också på att det ska finnas en mångfald för att få en välmående skog. Detta gör det genom att lämna mer träd vid gallring och låta en del döda träd stå kvar.

De flesta skogsägare tänker på hur geografin ser ut när de planterar och avverkar träd, till exempel att de låter tallar stå kvar, främjar så att olika trädslag ska trivas, och anpassar røjning runt dem. Det är dock flera skogsägare och medlemsorganisationer som ser stora svårigheter att ha variation i trädslag och driva upp andra trädarter än just gran då betesskadorna från vilt är stora och det är svårt att få en föryngring att ta sig till en livskraftig skog. Skogsbolagen har också problem med betesskador, framför allt i mellersta och södra Sverige, och hanterar det genom att plantera tätare skog, röja mindre i fler omgångar och ha en mer aktiv jakt.

4.2.2 Väldigt få har förändrat sitt sätt att beställa skogstjänster som ett resultat av insatsen

En central del av insatsen ”Skogsägaren och klimatet” innebar att ge skogsägare ökad kunskap om hur de kan bli mer aktiva när de beställer skogstjänster. I enkäten som genomfördes i samband med insatserna uppgav knappt 88 procent att de hade beställt en åtgärd eller tjänst mer aktivt och knappt 94 procent att de kommer beställa en åtgärd eller tjänst mer aktivt. Våra intervjuer visar däremot att en klar majoritet av skogsägare inte har förändrat sitt sätt att beställa tjänster som ett resultat av insatserna.

Det som enligt våra intervjuer kan förklara varför så få skogsägare tänker på klimatanpassning när de beställer tjänster är framför allt att få skogsägare känner till hur de ska gå till väga för att göra detta. Skogsägare har ofta stor tillit till de bolag och entreprenörer som genomför åtgärden och menar att de litar på att ”experten” vet hur de ska gå till väga för att insatsen ska vara klimatanpassad.

Flertalet skogsägare har också svårt att bedöma hur en åtgärd bör genomföras för de får olika budskap från olika håll. De skogsägare som har en uppfattning om hur åtgärden ska genomföras uppleverar i många fall att det är utmanande att diskutera hur åtgärden ska genomföras med beställd utförare då de ofta har sina rutiner och arbetssätt. Utmaningen kan bero på att utföraren ofta har eget perspektiv på vad som ska uppnås i skogen och genomför klimatanpassningsåtgärder i enlighet med det. Vid de tillfällen som skogsägaren och utföraren har olika perspektiv på vad som ska uppnås skapas meningsskiljaktigheter om åtgärdens utförande. Det kan vara svårt för utföraren att ändra sitt perspektiv utifrån skogsägarens målsättning och arbeta efter att andra värden i skogen ska uppnås än vad utföraren själv bedömer som rimligast.

Det finns även de skogsägare som arbetar aktivt med utförande part för att den beställda tjänsten eller åtgärden ska genomföras i enlighet med deras önskemål. Det handlar ofta om att åtgärden ska vara klimatanpassad utifrån att den i så liten utsträckning som möjligt ska skada skogen. Det är också viktigt för skogsägaren att den genomförda åtgärden leder till att deras målsättning för skogen uppnås.

4.2.3 Det är svårt att isolera Skogsstyrelsens insatser från samhällets klimatdebatt

Resultatet från våra kvalitativa intervjuer med skogsägare som deltagit i Skogsstyrelsens aktiviteter visar att det är svårt att isolera effekterna av insatserna från andra faktorer.

Flera skogsägare beskriver i intervjuer att de under de senaste tio åren blivit mer medvetna om klimatförändringarnas påverkan på skogsbruket och att de därför börjat tänka mer på hur de kan anpassa sitt skogsbruk. Samtidigt har många skogsägare svårt att härleda deras ökade kunskap till Skogsstyrelsens aktiviteter. Detta beror delvis på att klimatdebatten i samhället har ökat succesivt efter att insatserna genomfördes vilket gett dem mer kunskap, dels på att många skogsägare deltagit i liknande utbildningar och träffar hos andra aktörer. Samtidigt menar flera skogsägare som vi har intervjuat att Skogsstyrelsens insatser gav dem bra grundläggande kunskaper om klimatanpassningsåtgärder, kunskaper som de succesivt har byggt på.

”

Min kunskap har fyllts på succesivt. Har läst mycket, bland annat i Skogsstyrelsens tidning och andra nyheter på nätet.

Deltagare SÅK

4.3 Skogsbolag och medlemsorganisationer har stort inflytande över hur skogen hanteras och sköts

I samtal med skogsbolagen och medlemsorganisationer är det några medarbetare som har kunskap om insatserna som Skogsstyrelsen genomförde men som inte själva deltog. Alla som intervjuades har dock god kommunikation och insikt i Skogsstyrelsens arbete och var eniga om att insatser krävs för att höja kompetensnivån kring klimatanpassning. Dessa organisationer och bolag är

rådgivande till stora delar av Sveriges skogsägare och utför tjänster i skogen utefter vad de anser vara bra åtgärder för klimatanpassning. De uttrycker också att certifiering av skogen har bidragit till ökat intresse för klimatanpassning.

4.3.1 Medlemsorganisationerna och skogsbolag har en viktig roll för skogens skötsel hos privata skogsägare

Både medlemsorganisationerna och skogsbolag tar fram skogsbruksplaner till privata markägare och i många fall är det också dessa som kontaktar skogsägaren när det är dags för gallring eller annan avverkning. Skogsägarna uttrycker ofta i våra intervjuer att de har hög tillit till dessa parter och har arbetat med samma utförare under en lång period. Flera av de intervjuade belyser att de insatser som genomförs i skogen via bolagen eller organisationerna är de huvudsakliga aktiviteterna som genomförs i skogen. Ett fåtal skogsägare genomför ytterligare aktiviteter själva. Då livscyklerna i skogen är långa är det också ofta långt mellan kontakterna mellan skogsägare och skogsbolag och medlemsorganisationer och de insatser som genomförs är mer punktbeställningar än kontinuerlig skogsskötsel.

4.3.2 Medlemsorganisationerna och skogsbolag arbetar med klimatanpassning i skogen och ser att intresset ökar

I samtalen beskriver skogsbolagen att de arbetar med samtliga beskrivna klimatanpassningsåtgärder i insatserna. De arbetar med variation, geografiska förutsättning och vill nå ett högt produktionsvärde, vilket de också rekommenderar skogsägare att göra. För att uppnå ett högt produktionsvärde krävs att skogen röjs i rätt tid och sedan gallras vilket är åtgärder som bolagen ofta planerar och utför hos privata markägare när det är dags. Däremot framgår det i intervjuerna att bolagen ser att skogsägare röjer i för liten utsträckning, vilket blir märkbart då de får beställning på gallring i skogen. Både skogsägare och skogsbolag lyfter två huvudsakliga orsaker till detta; det medför en kostnad för skogsägare att röja skog och att skogsbolagen inte är intresserade av att utföra enbart röjningsarbeten. Skogsägare behöver därför se till att de beställer röjning som en egen aktiv handling vilket både medlemsorganisationer, bolag och skogsägare uttrycker att det är lätt att glömma att göra.

Både bolagen och medlemsorganisationerna ser ett ökat intresse för klimatanpassning inom skogen. En bidragande faktor är den ökande graden av certifiering av skogen tillsammans med ökad efterfrågan av certifierad skog. Certifiering av skogen blir allt vanligare och idag är alla stora skogsbolag certifierade, medlemsorganisationer har också som målsättning att fler av medlemmarna ska certifieras och erbjuder gruppcertifiering till sina medlemmar. Många entreprenörer är certifierade och antalet hektar skog som är certifierade ökar årligen. Att ha certifierad skog innebär att skogsägare åtar sig att anpassa skogsbruket efter särskilda regler. Dessa gäller bland annat hur skogsbruket bedrivs, vilken hänsyn skogsägaren tar till miljön och villkoren för de som arbetar inom skogsbruket. De som är certifierade måste också ha en skogsbruksplan vilket inte andra skogsägare har som krav på sig. Genom att certifiera sin skog ökar skogsägaren produktionsvärdet på sin skog då virke från certifierad skog ger ett högre inköpspris.

5 Analys och diskussion

Majoriteten av de skogsägare vi har intervjuat anser att klimatanpassning är viktig för deras verksamhet och de ser ett värde i att klimatanpassa sitt skogsbruk. Många har drabbats av klimatförändringarna och ser ett behov av att rusta skogen för framtiden. Det finns samtidigt utmaningar som gör att skogsägare inte i större utsträckning arbetar med klimatanpassningsåtgärder, exempelvis begränsat med kunskap, engagemang och viltbestånd. Olika typer av skogsägare har olika utmaningar och olika behov av stöd för att kunna klimatanpassa sitt skogsbruk. I syfte att bättre förstå olika skogsägars olika förutsättningar och behov av stöd har vi därför i denna studie identifierat två huvudsakliga kategorier av skogsägare: aktiva och passiva.

5.1 Det finns två huvudsakliga kategorier av skogsägare som har olika behov

Det framgår av vår studie att skogsägare har olika sätt att se på sin skog, olika förutsättningar att arbeta i skogen och intresserar sig för, och prioriterar klimatanpassning i olika utsträckning. Utifrån Rambolls analys av skogsägare har vi delat in dem i två huvudsakliga kategorier. Syftet med kategoriseringen är att visa på att det finns vissa faktorer som skiljer sig mellan skogsägare och som innebär att de kan ha behov av olika typer av stöd från Skogsstyrelsen. Vi bedömer att följande kategorisering av skogsägare kan bidra till ökad förståelse för målgruppen och att Skogsstyrelsen därigenom kan utveckla och anpassa relevant stöd för behov för dem. Vi vill samtidigt betona att dessa kategorier inte är ömsesidigt uteslutande. Det är en snarare en generalisering av två större grupper och det finns med största sannolikhet olika skogsägare som inte helt passar in i den ena eller den andra gruppen. Trots generaliseringen bedömer vi att kategoriseringen bidrar till en ökad förståelse för målgruppen. Vi har identifierat följande två kategorier av skogsägare:

- Aktiva skogsägare
- Passiva skogsägare

Det som framför allt skiljer dessa två kategorier av skogsägare är deras kunskap om skogsbruk. Den aktiva skogsägaren har vanligtvis mer omfattande kunskap än den passiva då många passiva skogsägare saknar grundläggande kompetens om skogsbruk. Den passiva skogsägaren har även lite eller begränsad kunskap om klimatanpassningsåtgärder och känner inte till hur klimatförändringar kan påverka deras skog.

En annan skillnad mellan den aktiva och passiva skogsägaren är hur de ser på sin skog och hur de nyttjar den. För den aktiva skogsägaren utgör skogen vanligtvis en viktig inkomstkälla och produktion står ofta högt i värde. Den aktiva skogsägaren har ofta stor erfarenhet av skogsarbete och de är involverade och engagerade i att genomföra av insatser i skogen. Den aktiva skogsägaren har också normalt sett en tydlig plan för hur de ska verka för att uppnå sin målsättning, så som tex högt produktionsvärde, med skogen och genomför åtgärder i linje med denna. Den passiva skogsägaren har oftast en mindre tydligt

uttalad plan för vad den vill åstadkomma med sitt skogsinnehav och genomför ofta åtgärder på initiativ av medlemsorganisationer och virkesinköpare.

Den passiva skogsägarens inkomstkälla utgörs primärt inte av skogen. Skogsägaren ser inte produktion som det främsta syftet till att de äger skogen utan nyttjar i regel skogen för andra aktiviteter så som jakt eller rekreation. De kan ha fått skogen genom förvärv av fritidshus med skogsmark eller genom arv. Den passiva skogsägaren är ofta individer i medelåldern och prioriterar andra aktiviteter än skogsbruk. Enligt våra intervjuer framkommer att den passiva skogsägaren ökar i antal, vilket till viss del kan förklaras med att allt fler bor på annan ort med avstånd till skogen.

I tabellen nedan presenterar vi karaktärsdragen för de två olika kategorierna.

Tabell 1. Skogsägares förutsättningar och behov

	 Karaktärsdrag	 Förutsättningar	 Behov
Aktiv skogsägare	Försörjer sig delvis eller helt på sin skog.	Är engagerad i sitt skogsbruk och har tydliga målsättningar med sin skog.	Behöver kunskap om nästa steg för klimatanpassa skogen.
	Är kunnig och vet mycket om skogsbruk.	Är nyfiken och vill lära sig mer om klimatanpassning.	Behöver veta hur de ska förhålla sig till rådande forskningsläge.
	Anser att klimatanpassning är en viktig del av sin verksamhet och skogsvård.	Ser ett värde i att klimatanpassa sitt skogsbruk och tar initiativ för att vidta åtgärder.	Efterfrågar rådgivning och en diskussionspart.
Passiv skogsägare	Har anskaffat skogen utifrån andra motiv än att bedriva ett skogsbruk, t.ex. jakt, arv, fastighetsköp.	Prioriterar annat (exempelvis jobb) framför skogsbruk.	Behöver mer grundläggande information om skogsbruk.
	Saknar grundläggande kunskap om skogsbruk	Är inte särskilt engagerade i sin skog och har ingen tydlig målbild för sin skog	Inser inte alltid själv vilka behov hen har och ser inte vad för värden som kan uppnås i skogen.
	Ser inte nyttan av att klimatanpassa sin skog.	Har hög tilltro till skogsbolag och medlemsorganisationer och deras kunskaper om skogsbruk. Tar därmed sällan egna initiativ i skogen.	Behöver mer information om hur klimatanpassning kan bidra till att uppnå högre värden i skogen som produktion, ökad mångfald och rekreativvärden.

5.2 Majoriteten av de aktiva skogsägarna anser att klimatanpassning är en viktig del av deras verksamhet

Våra intervjuer visar att skogsägare blivit mer medvetna om vilka risker det kan innebära för deras verksamhet och att Skogsstyrelsens insatser bidrog till ökad förståelse för klimatets påverkan på deras verksamhet. De aktiva skogsägarna tillbringar ofta mycket tid i skogen och har applicerat de lärdomar de fått om klimatanpassning i sitt arbete med skogsbruket. Många aktiva skogsägare följer också upp resultatet av åtgärder de har vidtagit och reflekterar över värdet av den genomförda insatsen. Det finns samtidigt de skogsägare som inte är medvetna om hur klimatet kan påverka deras skogsbruk. Många skogsägare arbetar i stor utsträckning utifrån skogsbruksplanen och reflekterar inte över att de ytterligare insatser som ska genomföras för att klimatanpassa skogsbruket.

5.2.1 Majoriteten har drabbats av skogsskador och skogsägare har därigenom blivit mer medvetna om klimatförändringarnas påverkan

Majoriteten av de skogsägare vi har intervjuat har drabbats av skadeverkningar på sin skog, framför allt i form av stormar och granbarkborrar. Aktiva skogsägare anser i större utsträckning än passiva skogsägare att skadorna har bidragit till att de blivit mer medvetna om klimatförändringarnas påverkan på deras skog. Utifrån resultatet från intervjuerna är det svårt att urskilja om skadorna i skogsägarnas skog har bidragit till att de arbetar mer aktivt med klimatanpassning. Men det har definitivt gjort dem mer medvetna om att de behöver vidta åtgärder för att kunna hantera klimatförändringarnas påverkan. Vid ett angrepp eller annan skadeverkning kan dock synen på klimatanpassningsåtgärder snävas in då det är väldigt angeläget för skogsägaren att hantera just de uppkomna skadorna och andra klimatanpassningsåtgärder kan prioriteras ned.

5.2.2 Klimatanpassning ses av de aktiva skogsägarna som en del av det vanliga skogsbruket

Det varierar mellan skogsägare huruvida de upplever att klimatförändringar diskuteras bland skogsägare. Flera beskriver i intervjuer att skogsägare snarare diskuterar klimatförändringars påverkan i form av angrepp från granbarkborrar och stormar snarare än specifikt klimatförändringar. Många ser klimatanpassning som en del av det vanliga skogsbruket som behöver genomföras för att få en långsiktigt hållbar skog. Aktiva skogsägare arbetar löpande med klimatanpassningsåtgärder och menar att de åtgärder de fick lära sig på Skogsstyrelsens kurser inte skiljer sig nämnvärt från hur de tidigare brukat och vårdat skogen. Den stora skillnaden är att de nu tagit till sig information om att de ska genomföra insatserna lite annorlunda än tidigare för att möta de nya förutsättningarna. De nya sätten att genomföra en insats med kunskap om klimatanpassning ger ofta en stor effekt på klimatanpassningen i skogen, till exempel att de ökar variationen av trädarter eller undviker gran i större utsträckning. De passiva skogsägarna, som saknar den grundläggande kunskapen om skogsbruk, har en högre tröskel för att kunna motiveras och genomföra insatser för att klimatanpassa och även vårda skogen.

Skogsbolagen och medlemsorganisationerna ser också klimatanpassning som en del i den vanliga skogsskötseln. Enligt intervjuer med skogsbolag och

medlemsorganisationer framkommer att de anser att klimatanpassningsåtgärder är nödvändiga för en välmående skog där produktion ökar. Bolagen och medlemsorganisationerna spår en ökande efterfrågan på biomassa som kommer med omställningen i samhället. Skogsbolagen och medlemsorganisationerna verkar också för att höja kompetensen hos skogsägare om klimatanpassning som en del av skogsbruk genom kurser, fältdagar och information.

5.2.3 Majoriteten av de aktiva skogsägarna ser ett värde i att klimatanpassa sitt skogsbruk

Det som framför allt motiverar aktiva skogsägares arbete med klimatanpassning är att de vill lämna ifrån sig en välskött skog till nästa generation och att skogen bibehåller ett högt produktionsvärde. Genom att vidta åtgärder ser de möjligheter att skapa förutsättningar för en levande, välmående och växande skog.

Majoriteten av de passiva skogsägarna ser inte nyttan av klimatanpassningsåtgärder eftersom de ofta inte reflekterar kring klimatförändringar och hur det påverkar deras skogsbruk. De förlitar sig ofta på skogsbolagen i skötseln av skogen och har sällan egna synpunkter.

5.3 Flera faktorer hindrar en fortsatt klimatanpassning

Det finns tre huvudsakliga faktorer som gör det svårt att få fler skogsägare att klimatanpassa sin verksamhet:

- Kunskap om klimatanpassningsåtgärder
- Bristande tid och engagemang
- Problem med vilt- och betesskador

5.3.1 Begränsad kunskap om klimatanpassning är en utmaning både för passiva och aktiva skogsägare

Våra intervjuer visar att det som framför allt hindrar skogsägare från att i större utsträckning klimatanpassa sin verksamhet är begränsad kunskap om klimatanpassningsåtgärder. Både aktiva och passiva skogsägare anger att de känner sig osäkra på vad de kan eller bör göra och hur de ska tänka kring klimatanpassning vilket i sin tur leder till att åtgärder uteblir.

Aktiva skogsägare anger att de ofta arbetar med olika klimatanpassningsåtgärder så som gallring, diversifiering av skogen, dikesrensning etcetera, men vet inte vad nästa steg är. Detta beror framför allt på att de upplever att forskningsläget kring klimatanpassning inte är tydligt. Många uttrycker en frustration över att de inte vet hur de ska agera och inte vet vilka insatser som är bäst för klimatet. Väldigt få aktiva skogsägare lyfter fram ovilja, ekonomiska hinder eller brist på maskiner eller utrustning, som utmaningar för att genomföra klimatanpassningsåtgärder.

Passiva skogsägare saknar ofta grundläggande kunskap om skogsbruk och har svårt att ta till sig information om klimatanpassningsåtgärder då kunskapsnivån är låg. De förlitar sig på skogsbolag och medlemsbolagens kunskap och beställer arbeten i skogen som en engångsinsats. Att de bör genomföra insatser för att sköta

och klimatanpassa skogen mellan de beställda insatserna har de ofta liten kunskap om.

5.3.2 Det finns en efterfrågan och ett behov av mer kontinuerliga kompetenshöjande insatser

Insatserna inom SFK och SÄK har varit mycket uppskattade hos de deltagande och ett år efter insatserna var det flera som angav att de arbetar med klimatanpassningsåtgärder i högre utsträckning. Motivationen var då hög att genomföra förändringar och de hade ny kunskap som de kunde testa och utvärdera. Vid våra intervjuer som var närmare 10 år efter insatserna var det färre skogsägare som uppgav att de arbetar med klimatanpassningsåtgärder. Många uppgav att de inte vet vad nästa steg är och många mindes inte själva insatserna. Det finns ett behov att, utifrån skogsägarens förutsättningar, öka kompetensen om klimatanpassning hos skogsägare. Många skogsägare efterfrågar mer uppdaterad information då de själva är osäkra på vilka insatser som bör genomföras.

5.3.3 Brist på engagemang och tid förhindrar kompetenshöjning hos passiva skogsägare

De passiva skogsägarna - oftast yngre skogsägare som har andra prioriteringar än skogen - beskriver också tid som en hindrade faktor för att arbeta mer aktivt med klimatanpassningsåtgärder. Ofta saknar de en målbild för skogen och efterfrågar inte information aktivt utan är ofta avvaktande till att engagera sig i kompetenshöjande aktiviteter. De menar att de inte har möjlighet att avsätta mer tid för arbete med sin skog på grund av att de behöver ägna sig åt sin familj, annat arbete och aktiviteter. Det gör att de upplever att de inte har tid att ta reda på vilka åtgärder de bör vidta för att klimatanpassa sitt skogsbruk eller genomföra dessa åtgärder.

Mot bakgrund av att skogsbruk har långa cykler är det möjligt att en skogsägare endast är beställare av en insats under sin livstid och engagerar sig därför i begränsad utsträckning. Denna insats genomförs då oftast genom att beställa tjänsten via skogsbolag eller medlemsorganisation, vilket gör att den passiva skogsägaren ofta inte lär sig mer om skogsbruk och följderna av att inte klimatanpassa eller vårda skogen.

5.3.4 Viltbeståndet utgör ett hinder för klimatanpassningsåtgärder

En relativt stor andel av de skogsägare vi har intervjuat uppger att det som främst hindrar dem från att vidta klimatanpassningsåtgärder är det stora beståndet av vilt. Vilt i skogen hindrar dem från att föryngra skogen med en variation av träd.

Att vilt utgör ett stort problem för klimatanpassningsåtgärder har också styrkts under samtal med Skogsstyrelsen, i intervjuer med organisationer och bolag och under fokusgruppen. Enligt Skogsstyrelsen uppgår betesskador 14 procent per år, vilket gör det i stort sett omöjligt att få annat än gran att växa upp till livskraftig skog. Även skogsbolagen har samma problematik och hanterar det genom att plantera träden tätare, röja så lite som möjligt i flera omgångar och ställa krav på mer aktiv jakt.

5.4 Många olika aktörer har en påverkan på klimatanpassningen i skogen

Genom våra intervjuer med Skogsstyrelsen, skogsägare, medlemsorganisationer och skogsbolag framgår det att det finns flera aktörer som har stort inflytande över hur privata skogsägare sköter sin skog. Medlemsorganisationer som till exempel erbjuder skogsbruksplaner, rådgivning, kurser genomför även åtgärder hos privata skogsägare. Virkesinköpare och skogsbolag genomför flertalet insatser i privatägda skogar så som avverkning och föryngring. Till detta tillkommer enskilda entreprenörer som ibland arbetar som underentreprenörer via bolag och ibland arbetar på direktuppdrag mot slutkunden. Dessa aktörer arbetar ofta med enskilda uppdrag och det är skogsägaren som ska planera vilka insatser som ska genomföras så att det bidrar till att uppnå den långsiktig planen för skogsfastigheten.

Ingen av ovannämnda aktörer har ett långsiktigt ansvar för skogen som ägs av privata skogsägare utan det är helt skogsägarens ansvar, enligt lagstiftningen, att se till att skogen sköts rätt över tiden. Dessa aktörer är samtidigt till stor del med och planerar och genomför insatser utifrån vad de bedömer är god skogsskötsel. Det förekommer att aktörerna har skilda intressen och bedömningar om vilka insatser som bör genomföras vilket skogsägare beskriver som en osäkerhetsfaktor då kunskap om den rätta insatsen saknas. Ofta har aktören ett kunskapsövertag mot skogsägaren som kan ha svårt att motivera sina tankar om skogsbruket. Aktörerna har genomarbetade processer och rutiner för arbetet de bedriver och det är oftare lättare för dem att argumentera för sin linje än vad det är för en enskild skogsägare som kan tvivla på sin kunskap.

Medlemsorganisationer uppger i intervjuer att de har uppmärksammat att det finns flera skogsägare som inte sköter skogen i enlighet med klimatanpassningsåtgärder. Medlemsorganisationerna kan i viss mån påverka skogsägare genom att uppmuntra till åtgärder när det ser att det är dags. De ser samtidigt att alla parter, inklusive Skogsstyrelsen, har en viktig roll i att ta fram information och sprida kunskap om skogsskötsel i allmänhet och att uppmuntra skogsägare att ta det långsiktiga ansvaret för skogen.

5.5 Många vill att Skogsstyrelsen axlar en tydligare roll för att klimatanpassa skogsbruket

Det framgår i våra intervjuer att kontakten mellan skogsägare och Skogsstyrelsen är liten och många skogsägare önskar att Skogsstyrelsen tar en mer aktiv och rådgivande roll. Många äldre skogsägare hänvisar till att de tidigare kunde diskutera skogsvård och få rådgivning och samråda med Skogsstyrelsen. Idag upplever många att Skogsstyrelsen mer har en kontrollfunktion. Flera skogsägare lyfter att Skogsstyrelsen kan tillhandahålla mer och uppdaterade underlag för att underlätta för skogsägarna. Det framförs också att många skogsägare gärna ser att Skogsstyrelsen tar en tydligare rådgivande roll och kontinuerligt erbjuder kompetenshöjande insatser.

5.5.1 Förslag finns på att Skogsstyrelsen kan tillhandahålla mer data, information och underlag om skogen till skogsägaren

Det finns också en fråga om ansvarsfördelning och flera skogsägare tycker att Skogsstyrelsen bör ta en mer aktiv roll i att driva klimatanpassning inom skogen. Skogsägare har till exempel föreslagit att Skogsstyrelsen kan genomföra en inventering över Sveriges skog och att Skogsstyrelsen då också tillhandahåller skogsbruksplaner, vilket de anser skulle ge klimatanpassning ett uppsving. Det ses samtidigt som osannolikt att Skogsstyrelsen ska återuppta att genomföra skogsbruksplaner då den verksamheten har stängts ned hos Skogsstyrelsen. De flesta skogsägare bedriver sin skogsfastighet i enlighet med den framtagna skogsbruksplanen och oavsett vem som tagit fram den så saknas specifika klimatanpassningsåtgärder i planen. Skogsägare anger att de har förväntningar på sig från Skogsstyrelsen att genomföra klimatanpassningsåtgärder som är betydligt mer krävande än att upprätthålla ett skogsbruk som följer lagen. Många skogsägare och medlemsorganisationer menar att det är väldigt lätt att missa klimatanpassningsdelar, som att gallra eller röja, vilket ger stor effekt för klimatanpassning i skogen.

Det finns idag mycket information i form av data, kartor och bilder som ger information om skogen. Skogsbolagen arbetar bland annat med att samla in data över skogen för att få en uppdaterad bild över status i sin skog och kunna peka ut områden som till exempel ser ut att ha drabbats av ett angrepp. Även medlemsorganisationer gör ansatser att nyttja AI i större utsträckning för att kunna få en uppdaterad bild över status på sina medlemmars skogsfastigheter och komma med förslag på insatser. Denna typ av insatser efterfrågas av medlemsorganisationerna även ligga på ett nationellt plan för att kunna tillhandahålla informationen till samtliga skogsägare.

6 Slutsatser och rekommendationer

I följande kapitel presenterar vi analysens slutsatser och rekommendationer till det fortsatta arbetet för att öka klimatanpassning i skogen.

6.1 Projekten var väl organiserade och utgjordes av en robust organisation med en bredd av kompetenser

Projekteten Skogsägaren och klimatet och Skogsbruk i ett förändrat klimat var välorganiserade med en tydlig projektledning och styrning vilket skapade förutsättningar för ett effektivt genomförande. Det fanns en tydlig ansvarsfördelning mellan nationell respektive regionalnivå vilket gjorde att ansvarsfördelningen uppfattades som tydlig hos involverade medarbetare. Projektet bemannades med medarbetare med olika typer av kompetenser vilket bidrog till goda förutsättningar att utveckla relevanta insatser och att koordineringen av insatserna fungerade väl. Den höga kompetensen hos medarbetare bidrog till att skogsägare upplevde att aktiviteterna var av hög kvalitet.

6.1.1 Skogsstyrelsen kan utveckla insatser utifrån regionala behov

Mot bakgrund av att skogsägare har olika förutsättningar och utmaningar för att klimatanpassa sin verksamhet bland annat utifrån var i landet de bor, bedömer vi att Skogsstyrelsen i högre grad kan utveckla insatser utifrån olika regionala perspektiv. Det kan till exempel innebära att de olika regionala distrikten gör en behovsanalys utifrån vilka utmaningar som skogsägare i deras distrikt står inför. De kan därefter utveckla insatser som skogsägare i just deras distrikt har behov av.

6.2 Projekten låg rätt i tiden och bidrog till att många fick ökad kunskap om klimatanpassning

Våra kvalitativa intervjuer visar att Skogsstyrelsens insatser la en bra grund för kunskap hos skogsägare. För skogsägarna som deltagit i insatserna var det viktigt att ha god kännedom om hur skador kan minskas och vilka insatser som kan genomföras för att minska klimatpåverkan i skogen.

Många skogsägare har sedan insatserna genomfördes själva drabbats av skadedjursangrepp och stormar och har då kunnat relatera det till klimatets påverkan på skogen. De har genom projekten kunskap om insatser som bör genomföras i skogen för att minimera riskerna. Många skogsägare beskriver insatserna som ett första steg i att lära sig mer om klimatanpassningsåtgärder och har efter insatserna sökt mer information för att få mer fördjupade kunskaper.

6.2.1 Skogsstyrelsen bör fortsätta med omvärldsbevakning och sprida relevant kunskap inom området

Klimatanpassning inom skogsbruket är ett relativt nytt område som är i ständig förändring, vilket också bidrar till osäkerhet hos många skogsägare om hur skogsbruket ska skötas idag. Vi bedömer det som viktigt att Skogsstyrelsen tar en ledande roll i att bidra med relevant och uppdaterad information. Detta genomförs genom att omvärldsbevaka och sprida ny forskningskunskap och tillämpad

relevant kunskap om klimatanpassning i skogen till skogsägare och alla relevanta aktörer.

6.3 Skogsstyrelsens insatser nådde främst motiverade och engagerade skogsägare

Vår studie visar att det framför allt var skogsägare som var motiverade och engagerade i sin skog som tog del av Skogsstyrelsens insatser. Det vill säga de som har ett stort engagemang i sin skog och ofta utför vissa delar av skogsvården själva. De motiverades av värden som att överlämna en skog i bra skick till nästa generation, öka mångfalden och skapa en långsiktig robusthet och ser klimatanpassningsåtgärder som en del i att uppnå målet

Det har varit svårt att nå de skogsägare som är mindre engagerade i sin skog eftersom skogen inte är deras primära intresseområde och därför ofta har brist på tid och engagemang för att delta på denna typ av aktiviteter. Många av dessa passiva skogsägare saknar en tydlig plan och målsättning med sitt skogsbruk, vilket gör att de inte kan applicera ny kunskap på sitt skogsinnehav i samma utsträckning som de aktiva skogsägarna.

6.3.1 Anpassa stöd inom klimatanpassning utifrån olika skogsägars behov

För att skapa förutsättningar för ökad grad av klimatanpassning bör Skogsstyrelsen utforma stödet utifrån skogsägars olika behov.

Vi bedömer att engagerade och aktiva skogsägare behöver fördjupade kompetenshöjande insatser om specifika klimatanpassningsåtgärder för att veta hur de ska ta nästa steg i sin klimatanpassning. Vi föreslår att kunskapen kombineras med information om hur klimatanpassning kan bidra till andra värden i skogen så som ökad produktion och mångfald för att motivera fler att ta till sig informationen. Genom kombinerad information bedömer vi att Skogsstyrelsen får fler skogsägare, utifrån deras målbild och drivkraft med skogen, att genomföra klimatanpassningsåtgärder.

Vi bedömer att de mindre engagerade skogsägare i första hand behöver hjälp med att forma en tydlig målsättning med sin skog. Utan en tydlig målsättning är det svårt att förstå varför det är viktigt att genomföra klimatanpassningsåtgärder och hur åtgärderna påverkar skogen. Skogsstyrelsen kan stötta dessa skogsägare genom att informera om olika vanligt förekommande målbilder (exempelvis rekreationsvärden, mångfald eller produktionsvärde). De kan ta fram underlag för att skogsägaren själv ska kunna bedöma om vilka värden som är viktiga för den enskilda ägaren och vilka åtgärder som krävs för att uppnå önskade värden. Skogsstyrelsen kan också fånga deras uppmärksamhet genom att tydliggöra vilka konsekvenser uteblivna klimatanpassningsåtgärder kan medföra, både för den enskilda skogsägaren och samhället.

6.4 Många olika aktörer har en påverkan på klimatanpassningen i skogen

Det finns flera aktörer som har stort inflytande i hur skogen sköts hos de privata skogsägarna. Dessa aktörer arbetar ofta med enskilda uppdrag och genomför insatser i privata skogsfastigheter och är både rådgivande och utförande av skogliga tjänster.

Skogsägarföreningar har uppmärksammat att det finns flera skogsägare som inte genomför klimatanpassningsåtgärder och kan i viss mån påverka genom att uppmuntra till åtgärder när det behövs. Vi bedömer att alla aktörer inom skogen tillsammans har en viktig roll i att ta fram information och sprida kunskap om skogsskötsel i allmänhet och att uppmuntra skogsägare att ta det långsiktiga ansvaret för skogen.

6.4.1 Skogsstyrelsen kan samla tillgänglig information och skogsbolagen kan sprida kunskapen till sina medlemmar

I syfte att nå ut till fler skogsägare kan Skogsstyrelsen förslagsvis bygga upp en tydlig och uppdaterad kunskapsbank med skötselråd och åtgärder som är lättillgängliga för skogsägare. Vi bedömer att informationen skulle få större spridning om den utformas så att den kan användas som underlag för rådgivningsinsatser mot skogsägaren. Medlemsorganisationerna efterfrågar tydlig information som de kan använda i rådgivande syfte och kan fungera som en kunskapsbrygga mellan Skogsstyrelsen och sina medlemmar.

6.4.2 Skogsstyrelsen kan utbilda andra aktörer i klimatanpassning

Vi bedömer också att det finns ett värde att genomföra utbildningsinsatser som vänder sig direkt mot andra aktörer än skogsägare. Det är oftast andra aktörer som exempelvis virkesinköpare som genomför åtgärder i skogen på beställning. Att dessa har god kunskap om vilka åtgärder som behövs, kan förmedla om insatserna till skogsägaren och genomföra åtgärderna bedöms ha en god spridningseffekt då de arbetar på många olika skogsfastigheter. De bedöms därmed kunna arbeta med klimatanpassningsåtgärder i större utsträckning och med större genomslag än en enskild skogsägare.

Vi bedömer också att det är viktigt att denna grupp aktörer får ökad kännedom och insikt om att en skogsägare kan ha olika målsättning och värdera olika värden så som produktion eller naturvärden i skogen olika. Genom ökad samsyn och förståelse för olika perspektiv på skogen bedömer vi att det kan skapas en ökad långsiktighet i planeringen av skogens skötsel och genomförande av klimatanpassningsåtgärder.

6.5 Skogsstyrelsen kan nyttja befintliga kanaler för att få fler att klimatanpassa sitt skogsbruk

Vi bedömer att Skogsstyrelsen kan ta en mer aktiv roll för klimatanpassning av skogsbruket, vilket kan bidra till att fler skogsägare arbetar med klimatanpassning av sin verksamhet. Skogsägare önskar mer kontinuerlig information och tätare kontakter med Skogsstyrelsen för att veta att de genomför rätt åtgärder i skogen.

Det kan Skogsstyrelsen förslagsvis göra genom att:

- Tillgängliggöra information

Det finns mycket användbar data via kartunderlag, bilder och andra underlag som kan tydliggöra vilka typer av insatser och klimatanpassningsåtgärder som kan vara aktuella för skogen i ett visst område. Utifrån dessa data kan Skogsstyrelsen komma med information och rekommendationer om lämpliga insatser för enskilda skogsägare.

- Synliggör klimatanpassningsåtgärder på Mina Sidor

En av Skogsstyrelsens kommunikationskanaler med skogsägare är genom Mina Sidor på myndighetens hemsida. För att informera om och underlätta för vilka klimatanpassningsåtgärder som skogsägaren kan eller bör vidta kan denna information finnas på Mina Sidor. Eftersom denna kanal är personlig bedömer vi att sannolikheten att skogsägare tar till sig informationen är större jämfört med den information som finns på myndighetens hemsida. För att öka sannolikheten att nå målgruppen är det viktigt att informationen finns direkt vid inloggningen, exempelvis via ett popupfönster eller på första sidan. Därtill är det viktigt att informationen är enkel att agera på, exempelvis genom att synliggöra åtgärder som en checklista eller något annat format som är lätt för skogsägaren att agera på.

- Nå ut till en bredare grupp via nya medier

I dagens digitaliserade landskap finns goda möjligheter både distansutbildning och distansrådgivning. I intervjuerna framgår att ett av de största hindren för att delta i den här typen av kompetenshöjande insats är ha tid för utbildningen och den eventuella resväg som det kan innebära. Då en majoritet av de intervjuade skogsägarna inte har sitt skogsbruk som huvudsaklig inkomst blir därför alltför tidskrävande aktiviteter enkelt att välja bort. Digitala utbildningsinsatser kan sänka tröskeln för att delta i kompetenshöjande insatser om klimatanpassning. En digital introducerande utbildning skulle även kunna motivera mindre aktiva skogsägare att därefter delta i andra sammanhang.

I intervjuerna med tidigare deltagare så bekräftar många personer i en stor spridning av åldrar att internet och digitala material är deras främsta källa när det gäller inhämtning av kunskap för anpassning av deras skogsbruk. Därför tror Ramboll att det finns stor potential för digitalisering av både kurser och utbildningsmaterial. Dock framhåller flera personer att de samtidigt uppskattar Skogsstyrelsens tidning för ny kunskap samt det fysiska mötet för att träffa andra skogsägare och utbyta kunskaper i ett socialt sammanhang.

7 Litteratur/Källförteckning

Skogsstyrelsen (2011-04-15), Projektplan Skogsägare och klimatet, Dnr.
2009/5547

Skogsstyrelsen (2012-03-02), Projektplan Skogsbruk i ett förändrat klimat, Dnr.
2010/4929

Skogsstyrelsen (2011-03-04), Enkel översikt skillnader och likheter mellan
projekten Skogsägaren och klimatet resp. Skogsbruk i förändrat klimat, Dnr.
2009/5547

Skogsstyrelsen (2013-11-30) Slutrapport Kompetensutvecklingsprojekt
Skogsägaren och klimatet, Dnr. 2009/5547

Skogsstyrelsen (2014-12-15) Slutrapport Kompetensutvecklingsprojekt Skog-
bruk i ett förändrat klimat, Dnr 2010/4929